

Vybrané aktuálne výzvy práva ozbrojených konfliktov a práva humanitárneho

Ústav európskeho práva a oddelenie medzinárodného práva

Úvod

Pozoruhodnou črtou súčasných ozbrojených konfliktov je neustále rastúca zložitosť ozbrojených konfliktov daná mnohorakosťou strán a konfliktných situácií medzi nimi. Tretie štáty ako aj medzinárodné organizácie (napr. AÚ, OSN) intervenujú v ozbrojených konfliktoch a nemožno vylúčiť, že sa v komplikovanej situácii súčasných konfliktov sám intervenujúci stane jednou z bojujúcich strán - v týchto situáciách je potrebné rozlišovať, keď štát intervenuje do ozbrojeného konfliktu v rámci výkonu opatrení podľa čl. 42 Charty OSN (napr. Líbya 2011), alebo vstupuje do konfliktu v rámci realizácie opatrenia kolektívnej sebaobrany (napr. operácie "západných spojencov" proti ISIL na území Sýrie v roku 2015).

Je uznávaným princípom, že tretí štát môže vstúpiť do vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu na strane štátu (*intervention by invitation*, prípadne v rámci sebaobrany), avšak v zásade sa nepripúšťa aby tretí štát intervenoval vo vnútroštátnom konflikte na strane povstalcov, prípadne iných organizovaných ozbrojených skupín bojujúcich proti vláde (zákaz zasahovania do vnútorných záležitostí štátov a zákaz podpory protivládnych skupín vyplývajúci z *Deklarácie zásad medzinárodného práva o priateľských stykoch medzi štátmi v súlade s Chartou OSN, A/RES/2625 (XXV), 1970*).

Intervencie na strane bojujúcich štátov, prípadne neštátnych aktérov prinášajú zložité otázky s ohľadom na klasifikáciu konfliktov. Zvyšovanie počtu týchto skupín zvyšuje riziko pre civilné obyvateľstvo – predovšetkým s ohľadom na to, že dochádza k vzniku viacerých „frontov“ ozbrojeného konfliktu čím sa zvyšuje riziko hrozby pre civilné osoby a ďalšie chránené osoby, ktoré môžu zostať zachytené uprostred bojov, prípadne sa môžu stať terčom cieľeného násillia. Nejasnosť organizačných štruktúr a štruktúr velenia mnohých ozbrojených skupín prináša výzvy s ohľadom na aplikovateľnosť a zaistenie ochrany poskytovanej medzinárodným humanitárnym právom.

Problematickou sa ukazuje aj teritoriálny rozsah aplikácie medzinárodného humanitárneho práva. Predovšetkým problém prelivu (*spillover*) ozbrojeného konfliktu do susedných krajín. Geografická expanzia a regionalizácia ozbrojených konfliktov je do značnej miery definičným znakom moderných konfliktov. Tento trend v súčasnosti badať tak v regióne Blízkeho východu a dlhodobo tento jav možno pozorovať napríklad v Afrike – napríklad boj proti teroristickej skupine *Boko Haram* prebieha v súčasnosti na území štyroch západoafrických štátov a prakticky ovplyvňuje celý región.

Aplikácia medzinárodného humanitárneho práva

Aplikovateľnosť medzinárodného humanitárneho práva je daná v prvom rade existenciou ozbrojeného konfliktu – avšak určenie či v konkrétnej situácii ide o ozbrojený konflikt je potrebné určiť na základe skutočností na mieste. Základné pravidlo pre určenie existencie ozbrojeného konfliktu sú spoločné články 2 a 3 Ženevských dohovorov z roku 1949.

Článok 2

Nehľadiac na ustanovenia, ktoré majú nadobudnúť účinnosť už v mieri, bude sa tento dohovor vzťahovať na všetky prípady vyhlásenej vojny alebo akéhokoľvek iného ozbrojeného konfliktu, vzniknutého medzi dvoma alebo viacerými Vysokými smluvnými stranami, i keď vojnový stav nie je uznávaný jednou z nich.

Dohovor sa bude taktiež vzťahovať na všetky prípady čiastočnej alebo úplnej okupácie celého územia niektorej Vysokiej smluvnej strany, i keď sa táto okupácia nestretne so žiadnym vojenským odporom.

Ak nie je niektorá z mocností zúčastňujúcich sa na konflikte stranou tohto dohovoru, zostanú mocnosti, ktoré sú jeho stranami, napriek tomu ním viazané vo svojich vzájomných vzťahoch. Budú okrem toho viazané týmto dohovorom voči spomenutej mocnosti, ak prijme táto jeho ustanovenia a ak sa bude nimi spravovať.

Článok 3

V prípade ozbrojeného konfliktu, ktorý nemá medzinárodný ráz a ktorý vznikne na území niektorej z Vysokých smluvných strán, bude každá zo strán v konflikte zaviazaná spravovať sa aspoň týmito ustanoveniami:

1. S osobami, ktoré sa priamo nezúčastnia na nepriateľstve, včítane príslušníkov ozbrojených síl, ktorí složili zbrane, a osôb, ktoré boli vyradené z boja nemocou, zranením, zadržaním alebo akoukoľvek inou príčinou, bude sa zaobchádzať za každých okolností ľudsky, bez akéhokoľvek nepriaznivého rozlišovania založeného či už na rase, farbe, náboženstve alebo viere, na pohlaví, rode alebo majetku alebo na akomkoľvek inom obdobnom znaku.

Preto sú a zostávajú zakázané v každom čase a na každom mieste, pokiaľ ide o osoby hore spomenuté:

- a) útoky na život a zdravie, najmä vražda vo všetkých formách, zmrzačenie, kruté zaobchádzanie, trýznenie a mučenie,
- b) branie rukojemníkov,
- c) útoky proti osobnej dôstojnosti, najmä ponížujúce a pokorujúce zaobchádzanie,
- d) odsúdenie a vykonanie popravky bez predchádzajúceho rozsudku vyneseného riadne ustanoveným súdom, poskytujúcim súdnu záruku uznanú civilizovanými národmi za nevyhnutnú.

2. Ranení a nemocní budú posbieraní a ošetrení.

Nestranná ľudomilná organizácia, ako je Medzinárodný komitét Červeného kríža, môže ponúknuť svoje služby stranám v konflikte.

Strany v konflikte sa okrem toho vynasnažia, aby osobitnými dohodami boli uvedené do účinnosti všetky ostatné ustanovenia tohto dohovoru alebo jeho časť.

Použitie predchádzajúcich ustanovení nebude mať vplyv na právne postavenie strán v konflikte.

(pozn. gramatické chyby vyplývajú zo skutočnosti, že text pochádza priamo so Zbierky zákonov a na tomto mieste je predkladaný tak ako bol v Zbierke v roku 1954 uverejnený).

Konflikty možno v zásade klasifikovať na medzinárodné ozbrojené konflikty (*International Armed Conflict – IAC*) a na vnútorné (nie medzinárodné) ozbrojené konflikty (*Non-international Armed Conflicts – NIAC*). O medzinárodnom ozbrojenom konflikte možno hovoriť kedykoľvek dochádza k použitiu sily medzi dvomi alebo viacerými štátmi.

Vymedzenie medzinárodného ozbrojeného konfliktu vychádza z vyššie uvedeného spoločného článku 2 Ženevských dohovorov. Definíciu dopĺňa článok 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Ženevským dohovorom o konflikty:

„(...) v ktorých národy bojujú proti koloniálnej nadvláde a cudzej okupácii a proti rasistickým režimom, aby uplatnili svoje právo na sebaurčenie, ako je zakotvené v Charte Organizácie Spojených národov a v Deklarácii zásad medzinárodného práva týkajúcej sa priateľských vzťahov a spolupráce medzi štátmi v súlade s Chartou Organizácie Spojených národov.“

Faktory ako sú trvanie alebo intenzita ozbrojeného násillia v zásade nehrajú pri posudzovaní rolu – činy, ktoré možno popísať ako prestrelky, prípadne drobné strety, či zajatie príslušníkov ozbrojených síl druhého štátu môžu vyvolať ozbrojený konflikt, avšak v zásade ich možno charakterizovať iba ako prejav vôle bojovať (*belligerent intent*). Útočiaci štát nemusí nevyhnutne smerovať použitie sily proti vláde (ozbrojeným silám) – akýkoľvek útok proti územiu štátu, alebo infraštruktúre či osobám na tomto území určí či došlo k vzniku medzinárodného ozbrojeného konfliktu a tým pádom dochádza k aplikovateľnosti medzinárodného humanitárneho práva.

Určenie či dochádza k ozbrojenému konfliktu inej než medzinárodnej povahy býva spravidla zložitejšie. Aj keď spoločný článok 3 Ženevských dohovorov neponúka detailnú definíciu, tento deficit je nahradený článkom 1 Dodatkového protokolu č. 2 k Ženevským dohovorom nasledovným spôsobom:

„1. Tento Protokol, ktorý rozvíja a dopĺňa spoločný článok 3 Ženevských dohovorov z 12. augusta 1949 a nemení existujúce podmienky jeho aplikácie, sa bude vzťahovať na všetky ozbrojené konflikty, ktoré nie sú obsiahnuté v článku 1 Dodatkového protokolu k Ženevským dohovorom z 12. augusta 1949 o ochrane obetí medzinárodných ozbrojených konfliktov (Protokol I) a ku ktorým dochádza na území Vysokej zmluvnej strany medzi jej ozbrojenými silami a disidentskými ozbrojenými silami alebo inými organizovanými ozbrojenými skupinami vykonávajúcimi pod zodpovedným velením takú kontrolu nad časťou jej územia, ktorá im umožňuje viesť trvalé a koordinované vojenské operácie a aplikovať tento Protokol.“

Vyššie citované ustanovenie článku 1 ods. 1 možno chápať ako „pozitívne vymedzenie“ vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu. Ustanovenie článku 1 ods. 2 možno na strane druhej chápať ako vymedzenie „negatívne“:

„2. Tento Protokol sa nebude aplikovať v prípade vnútorných nepokojov a napätia, ako sú vzbury, izolované a sporadické násilné činy a ostatné činy podobnej povahy, ktoré sa nepovažujú za ozbrojené konflikty.“

Ukončenie aplikácie medzinárodného humanitárneho práva

Hoci zadefinovanie začiatku ozbrojeného konfliktu je spojené s určitými praktickými otázkami, zásadne komplikovanejšie je určenie kedy ozbrojený konflikt – a teda aj aplikácia medzinárodného

práva ozbrojených konfliktov končí. Tento problém je zvýraznený tým, že Ženevské právo ani v dohovoroch z roku 1949 ani v dodatkových protokoloch neobsahuje detailnú úpravu zakončenia ozbrojeného konfliktu. Otázka je o to komplikovanejšia, že v súčasnej praxi štátov sa čoraz menej vyskytujú klasické mierové zmluvy, ktorými je zakončený vojnový stav. V zmysle Dodatkového protokolu č. 1 sa v medzinárodnom ozbrojenom konflikte končí aplikácia medzinárodného humanitárneho práva všeobecným ukončením bojových operácií, okrem repatriácie, prepustenia osôb, ktoré sa udeje až neskôr.

V súčasnosti možno pozorovať prax ukončovania medzinárodných ozbrojených konfliktov viac či menej stabilnými prímeriami, postupnou deeskaláciou násilia, prípadne nasadením mierovej misie. V mnohých prípadoch navyše existuje riziko, že dôjde k obnoveniu ozbrojeného násilia. Ďalej možno pozorovať stieranie jasných rozdielov medzi rôznymi dohodami o ukončení, či prerušení ozbrojeného násilia (prímeria) a mierovými zmluvami. Nemožno vylúčiť, že účinky dohody o prímerí budú mať za následok efektívne ukončenie ozbrojeného konfliktu ako takého. V prípade *Tadić* Trestný tribunál pre býv. Juhosláviu skonštatoval, že v situácií medzinárodného ozbrojeného konfliktu sa medzinárodné humanitárne právo aplikuje do momentu kým nie je dosiahnuté uzavretie všeobecného mieru (treba povedať, že ide o vymedzenie pomerne vágne).

Medzinárodný výbor červeného kríža vo vzťahu k ukončeniu ozbrojeného násilia zastáva názor, že konflikt je ukončený pri dosiahnutí určitého stupňa stability. V zásade nepostačuje iba ukončenie priameho ozbrojeného násilia v tom prípade, ak dochádza k preskupovaniu ozbrojených síl a pohybom jednotiek ozbrojených síl jednotlivých štátov, pričom v takejto situácii je obnovenie ozbrojeného násilia do značnej miery pravdepodobné.

Ukončenie vnútroštátneho ozbrojeného konfliktu

Otázka ukončenia konfliktu, ktorý nemá medzinárodnú povahu je komplikovanejšia než pri medzinárodných konfliktoch čo je dané množstvom faktických scenárov, ktoré sa v tomto druhu konfliktov v súčasnosti vyskytujú.

Článok 3 písm. b) ustanovuje:

„Bez ujmy na ustanoveniach, ktoré sa aplikujú v akomkoľvek čase:

...

b) Aplikácia dohovorov a tohto Protokolu sa skončí na území strán v konflikte pri všeobecnom ukončení vojenských operácií a na okupovaných územiach pri ukončení okupácie. Výnimku tvoria v oboch prípadoch tie osoby, ku ktorých definitívnemu prepusteniu, repatriácii alebo znovuusídleniu dôjde neskôršie. Tieto osoby budú naďalej požívať výhody príslušných ustanovení týchto dohovorov a tohto Protokolu až do svojho definitívneho prepustenia, repatriácie alebo znovuusídlenia.“

K otázke kedy má aplikácia medzinárodného humanitárneho práva skončiť existujú v zásade dva prístupy:

1) Vzhľadom na to, že na vznik „vnútorného“ konfliktu sa vyžaduje určitá úroveň intenzity ozbrojeného násilia (ktorá musí byť väčšia než pri medzinárodných konfliktoch), postačí aby normy medzinárodného humanitárneho práva aplikovali do momentu, kým intenzita násilia pod určitú úroveň.

2) Druhý prístup sa odvíja od existencie strán konfliktu – teda aplikácia medzinárodného humanitárneho práva trvá do momentu kým jedna zo strán konfliktu nezanikne, alebo neprestane spĺňať kritéria organizovanej ozbrojenej skupiny. Ozbrojený konflikt končí tiež v situácii, keď ozbrojené násilie skončilo, a zároveň pominulo riziko obnovenia ozbrojeného násilia.

V kontexte vnútorných konfliktov je nevyhnutné upozorniť na špecifickú nestabilnú povahu týchto ozbrojených konfliktov, pričom dochádza k častým zmenám situácie, prestávkam v bojoch, pričom kvalita organizácie jednotlivých bojujúcich skupín môže tiež podliehať zásadným zmenám a je v podstate nestabilná. Preto je v zásade nevyhnutné konštatovať, že aplikácia humanitárneho práva končí v momente, kedy je ukončené ozbrojené násilie, pričom riziko obnovenia bojov pominulo.

Normy medzinárodného humanitárneho práva sa aplikujú aj v situácii kedy je priame ozbrojené násilie ukončené a to v prípade, že územie štátu sa nachádza pod okupáciou cudzieho štátu. Aby

bolo možné hovoriť o okupácii v pravom slova zmysle je potrebné aby boli kumulatívne splnené tri základné podmienky:

- 1) Ozbrojené sily štátu sú fyzicky prítomné na cudzom území bez súhlasu miestnej vlády, ktorá v štáte vládne v čase invázie,
- 2) Miestna vláda je efektívne zbavená výkonu moci vzhľadom na prítomnosť cudzích vojsk.
- 3) Cudzí ozbrojené sily vykonávajú časť verejnej moci, alebo priamo vykonávajú celú verejnú moc na danom území.

Splnenie uvedených podmienok v zásade predstavuje splnenie „testu efektívnej kontroly“.

Medzinárodné právo ozb. konfliktov a medzinárodné humanitárne právo a boj proti terorizmu

Je potrebné povedať, že právo humanitárne a medzinárodné právo ozbrojených konfliktov zakazuje väčšinu činov, ktoré spadajú do rámci teroristických činov. Právo ozbrojených konfliktov a medzinárodné normy, ktoré reagujú na hrozby terorizmu zostávajú fundamentálne odlišné tak v cieľoch ako aj v samotnom obsahu úpravy.

Operácie zamerané proti terorizmu, predovšetkým na medzinárodnej úrovni značným spôsobom prispeli k stieraniu deliacich línií medzi ozbrojeným konfliktom a terorizmom. Na jednej strane možno pozorovať rastúcu tendenciu v praxi štátov považovať, každý akt násilia vykonaný neštátnou ozbrojenou skupinou v ozbrojenom konflikte za teroristický čin aj keď sú takéto činy považované za oprávnené podľa pravidiel humanitárneho práva. Problematickým pri tomto prístupe odmietanie priznania statusu strany v konflikte skupinám ktoré sú označené ako teroristické. Možno povedať, že existuje obava štátov z legitimizácie takýchto ozbrojených skupín priznaním postavenia strany v ozbrojenom konflikte.

Rozdiely medzi právnou úpravou humanitárneho práva a právnou úpravou stíhania terorizmu

- humanitárne právo platí počas ozbrojených konfliktov pričom určité akty násilia považujú za oprávnené a iné za neoprávnené. V prípade terorizmu je každý násilný čin protiprávny.

Článok 43 ods. 2 Dodatkového protokolu č. 1:

„Príslušníci ozbrojených síl strany v konflikte (s výnimkou zdravotníckeho a duchovného personálu, ako o tom hovorí článok 33 Tretieho dohovoru) sú kombatanti, t.j., že majú právo priamo sa zúčastniť na nepriateľských akciách.“

Definícia útoku podľa čl. 49 Dodatkového protokolu č. 2:

„Útoky“ sú násilné činy proti protivníkovi, a to tak útočnej, ako aj obrannej povahy.

- humanitárne právo rozlišuje medzi násilím smerovaným proti ozbrojeným silám a vojenským objektom (vzhľadom na cieľ, ktorým je porážka nepriateľských ozbrojených síl), ktoré sa považuje za legitímne a násilím smerovaným proti civilistom, ktoré sa považuje za nelegálne.

Takúto dichotómiu normy vzťahujúce sa na akty terorizmu neobsahujú. V prípade, že je preukázané, že konkrétny skutok je vymedzený ako čin terorizmu, ide vždy o čin, ktorý je protiprávny a postihnutelný trestným právom a to tak v systéme vnútroštátneho trestného práva ako aj v systéme práva medzinárodného. Medzinárodné humanitárne právo vychádza z premisy (právnej) rovnosti strán ozbrojeného konfliktu – obe strany majú rovnaké práva a povinnosti vyplývajúce im z noriem medzinárodného práva, pričom medzinárodné humanitárne právo zásadne nerieši legitimitu cieľa sledovaného bojujúcou stranou v konflikte, ale jeho cieľom je zaistiť ochranu osôb postihnutých ozbrojeným konfliktom bez ohľadu na to, ktorá zo strán sa práv uchýlila k použitiu sily.¹

1 Je nevyhnutné poukázať na to, že medzinárodné humanitárne právo nelegitimizuje neštátnych aktérov bojujúcich vo vnútorných konfliktoch. Spoločný článok 3 výslovne stanovuje, že ustanovenia jednotlivých dohovorov nemajú vplyv na právny status strán konfliktu. Dodatkový protokol II obsahuje ustanovenie článku 3 garantujúce suverenitu štátov a ich zodpovednosť za udržanie práva a poriadku, národnej jednoty a územnej integrity všetkými legitímnymi prostriedkami: „Žiadne ustanovenie tohto Protokolu sa nebude uplatňovať s cieľom zasiahnuť do suverenity štátu alebo povinnosti vlády udržiavať a znovu zavádzať všetkými zákonnými prostriedkami právo a poriadok v štáte alebo brániť národnú jednotu a územnú celistvosť štátu.“ Dodatkový protokol tiež nemôže slúžiť

Na druhej strane medzinárodné právo zakazuje činy terorizmu, ako vojnové zločiny, podobne ako kriminalizuje iné protiprávne činy proti civilnému obyvateľstvu. Humanitárne právo však predpokladá násilné činy, ktoré sú v ozbrojenom konflikte legálne, smerujú proti ozbrojeným silám a proti vojenským objektom a preto nemôžu byť označené za činy „teroristické“.

Ak by k takémuto označeniu došlo, bolo by prakticky vylúčené ustanovenie článku 6 ods. 5 Dodatočného protokolu II, podľa ktorého požívajú všetky osoby zúčastňujúce sa na ozbrojenom konflikte amnestiu pokiaľ sa nedopustili porušenia humanitárneho práva.

„Po skončení nepriateľských akcií sa budú vládnuce orgány snažiť udeliť amnestiu v najširšej možnej miere osobám, ktoré sa zúčastnili na ozbrojenom konflikte, alebo tým, ktoré boli zbavené slobody z dôvodov súvisiacich s ozbrojeným konfliktom, bez ohľadu na to, či boli internované alebo zadržané.“

Ak by však bolo možné bez ďalšieho označiť činy kombatanov za „teroristické“ - ako sa k tomu mnohé štáty uchýľujú, došlo by vlastne k popretiu účelu úpravy medzinárodného humanitárneho práva.

V zásade však možno povedať, že ak sa osoba dopustí trestného činu (napr. terorizmu) a je počas ozbrojeného konfliktu zajatá, humanitárne právo nevyklučuje jej trestné stíhanie. Uvádzame článok 6 Dodatočného protokolu 2:

„2. Nad osobami, ktoré boli uznané za vinné z trestného činu, sa nebudú vynášať rozsudky a vykonávať tresty okrem prípadov, keď rozsudok vyniesol súd, ktorý poskytuje základné záruky nezávislosti a nestrannosti, najmä:

a) súdne konanie poskytne obžalovanému možnosť byť bezodkladne informovaný o podrobnostiach trestného činu, z ktorého je obžalovaný, a poskytne obžalovanému pred konaním a počas konania všetky nevyhnutné práva a prostriedky obhajoby;

b) nikto nebude odsúdený za trestný čin inak než na základe osobnej trestnej zodpovednosti;

c) nikto nebude odsúdený za konania alebo opomenutia, ktoré neboli podľa zákona trestným činom v dobe jeho spáchania. Rovnako tak nebude uložený trest ťažší, než aký mohol byť uložený v dobe, keď bol trestný čin spáchaný. Ak zákon vydaný po spáchaní trestného činu ustanovuje ľahší trest, bude sa tento zákon aplikovať v prospech páchatela;

d) každý obžalovaný bude považovaný za nevinného, dokiaľ nebude v súlade so zákonom preukázaná jeho vina;

e) každý obžalovaný bude mať právo, aby sa súdne konanie uskutočňovalo v jeho prítomnosti;

f) nikto nebude nútený, aby svedčil proti sebe alebo aby sa priznal k vine.“

Vojna proti terorizmu a medzinárodné právo

S vyššie naznačeným súvisí problematika vojny proti terorizmu. Naratív vojny proti teroru sa opakovane vynára v súvislosti so zásadnými útokmi s významnou symbolickou hodnotou a vysokým faktorom strachu (New York 2001, Paríž 2015). Oproti doktríne *vojny proti teroru*, ktorú priniesli Spojené štáty americké v reakcii na útoky 11. septembra 2001, Bezpečnostná rada OSN a Medzinárodný výbor Červeného kríža v podstate odmietajú túto koncepciu. BR OSN sa vo viacerých rezolúciách vyjadrila v tom zmysle, že terorizmus nemožno poraziť ozbrojenou silou. Na strane druhej BR OSN štandardne používa výraz *ohrozenie mieru* v duchu článku 39 Charty OSN.

V zásade platí, že použitie sily a povaha takéhoto aktu musí byť posudzovaná s ohľadom na konkrétne skutkové okolnosti, na základe ktorých možno určiť či v danej situácii ide o ozbrojený konflikt alebo nie.

Vo vzťahu k teroristickým organizáciám s medzinárodným dosahom vyvstáva niekoľko otázok vo vzťahu k aplikovateľnosti medzinárodného humanitárneho práva

- otázka aplikovateľnosti medzinárodného humanitárneho práva *ratione loci* (aj v prípade vnútroštátneho konfliktu je jednou z podmienok aplikácie medzinárodného humanitárneho práva existencia teritoriálnej kontroly, ktorá umožňuje viesť vojenské operácie);

- otázka právneho postavenia osôb participujúcich na ozbrojenom konflikte (kedy je člen ISIS terorista a kedy má postavenie kombatanu);

- otázka priestoru vojnových operácií, najmä v prípade *spill over-u* ozbrojeného konfliktu do susedných, prípadne tretích štátov

ako právny základ zasahovania do konfliktu zo strany tretích subjektov: „Žiadne ustanovenie tohto Protokolu sa nebude vykladať ako oprávnenie na priame alebo nepriame vmiešavanie sa z akéhokoľvek dôvodu do ozbrojeného konfliktu alebo do vnútorných alebo zahraničných záležitostí Vysokiej zmluvnej strany, na ktorej území k tomuto konfliktu došlo.“

- otázka možnosti viesť vojnu *globálne* (napr. ICRC túto možnosť odmieta s ohľadom na to, že na území každého štátu, kde má konflikt prebiehať, musia byť podmienky existencie ozbrojeného konfliktu – najmä intenzita ozbrojeného násillia posudzované osobitne a aplikovateľnosť medzinárodného humanitárneho práva musí byť daná v každom štáte zvlášť).

Osobitný problém predstavujú tzv. dysfunkčné štáty, resp. zrútené štáty (*failed states*, resp. *failing states*), t.j. štáty, ktoré pod vplyvom vnútornej nestability stratili schopnosť vykonávať zásadné štátne funkcie, čo sa týka predovšetkým presadzovania bezpečnosti na svojom území. Na územiach sa často rozvíjajú tzv. anarchické konflikty, t.j. konflikty, v ktorých nie je možná presná identifikácia bojujúcich strán, v ktorom rôzne ozbrojené skupiny nespĺňajú podmienky podľa článku 1 Dodatkového protokolu č. 2.

Nové metódy vedenia ozbrojeného konfliktu

Rozvoj technológií stavia pred medzinárodné spoločenstvo celý rad nových výziev ohľadom aplikácie medzinárodného humanitárneho práva.

Základnou premisou, z ktorej je potrebné vychádzať je skutočnosť, že aj používanie nových zbraňových systémov musí spĺňať štandardy medzinárodného humanitárneho práva.

V tomto ohľade je potrebné poukázať na ustanovenie článku 36 Dodatkového protokolu č. 1:

„Pri štúdiu, vývoji, získavaní alebo zavádzaní nových druhov zbraní, prostriedkov alebo spôsobov vedenia vojny je Výsoká zmluvná strana povinná určiť, či ich použitie nie je za niektorých alebo za všetkých okolností zakázané týmto Protokolom alebo inou normou medzinárodného práva aplikovateľnou na túto Výsokú zmluvnú stranu.“

Diskusia ohľadom legality použitia nových zbraňových systémov sa v poslednom období týkali najmä bezpilotných leteckých systémov (*unmanned aerial vehicle*) – dronov. V tomto kontexte treba uviesť, že samotný problém používania dronov súvisí s celkovo problematickou koncepciou globálnej vojny proti teroru, ktorá nevyhnutne stavia proti sebe humanitárne právo ako právny systém ochrany obetí vojny a pravidlá týkajúce sa postihovania a trestania páchatel'ov terorizmu (otázka právneho postavenia osoby – je terorista zločinec, alebo kombatant? Možno osobu, ktorá sa podieľa na boji povstaleckého hnutia, označeného za teroristické bez ďalšieho označiť za teroristu?)

V súčasnosti zásadne nové oblasti, ktoré predstavujú najzásadnejšie zmeny vo vedení ozbrojeného konfliktu sú kyberpriestor a potenciálne použitie autonómnych zbraňových systémov (AWS).

Žoldnieri a súkromné bezpečnostné spoločnosti

Medzinárodné humanitárne právo postihuje žoldnierov tým spôsobom, že im odníma právo na status kombatanta. Dôsledkom, ktorý z takéhoto prístupu vyplýva je, že žoldnier v zásade nemá právo na postavenie chránenej osoby. To znamená, že aj v prípade ak sa ocitne v postavení osoby *hors de combat* (mimo boja) nemá právo na ochranu prislúchajúcu príslušníkom ozbrojených síl, alebo členom organizovaných ozbrojených skupín pôsobiacich vo vnútroštátnom ozbrojenom konflikte.

Podľa článku 47 Dodatkového protokolu č. 1 je žoldnier definovaný nasledovne:

2. Žoldnier je osoba, ktorá:

- a) je špeciálne najatá v mieste alebo v zahraničí na to, aby bojovala v ozbrojenom konflikte;
- b) skutočne sa priamo zúčastňuje na nepriateľských akciách;
- c) svoju účasť na nepriateľských akciách motivuje hlavne osobným ziskom a stranou v konflikte alebo v jej mene je jej skutočne sľúbená materiálna odmena podstatne prevyšujúca odmenu sľúbenú alebo platenú kombatantom podobných hodností a funkcií v ozbrojených silách tejto strany;
- d) nie je občanom strany v konflikte ani nemá trvalé bydlisko na území kontrolovanom stranou v konflikte;
- e) nie je príslušníkom ozbrojených síl strany v konflikte a
- f) nebola vyslaná štátom, ktorý nie je stranou v konflikte na plnenie oficiálnych úloh ako príslušník jeho ozbrojených síl.

Osobitne je otázka žoldnierov riešená v Dohovore OSN proti najímaniu, použitiu, financovaniu a výcviku žoldnierov, ktorý sa stal účinným v roku 2001.

Od žoldnierov je potrebné odlišovať príslušníkov súkromných bezpečnostných a vojenských spoločností – tzv. súkromných kontraktorov, ktorý bývajú najímaní štátmi na vedenie určitých druhov bezpečnostných operácií, ktorí sa za určitých okolností môžu dostať do situácie, v ktorej musia participovať aj na ozbrojenom násilí v ozbrojenom konflikte. Medzinárodné spoločenstvo vyvíja snahy o medzinárodnú úpravu postavenia týchto spoločností. Výsledkom tejto snahy je dokument z Montreux, ktorý definuje postavenie súkromných spoločností v ozbrojenom konflikte, odlišuje kategóriu štátov, ktoré buď uzatvárajú kontrakty s takýmito spoločnosťami, kategóriu štátov na území, ktorých tieto spoločnosti pôsobia a kategóriu štátov, v ktorých majú tieto spoločnosti sídlo.

Štáty využívajú tieto spoločnosti najmä v situáciách, kedy existuje potreba delegovať určité funkcie ozbrojených síl z rôznych dôvodov (neexistencia kapacít u pravidelných ozbrojených síl, účelnosť čo sa týka nákladov atď.).

Odlišnou kategóriou sú tzv. zahraniční bojovníci (*foreign fighters*). Ide o osoby, ktoré sa zúčastňujú (najmä) na vnútroštátnych konfliktoch a to predovšetkým z ideologických dôvodov. Ide o osoby, ktoré vycestujú zo štátu svojho obvyklého pobytu, alebo zo štátu, ktorého občianstvo majú do štátu, v ktorom prebieha ozbrojený konflikt. Vo vzťahu k týmto osobám medzinárodné humanitárne právo nepriznáva osobitný status. Problémom môže byť ich odlišenia od žoldnierov. Osobitný problém predstavujú tieto osoby vzhľadom na to, že ich prítomnosť na bojisku predlžuje trvanie a zvyšuje intenzitu ozbrojeného konfliktu. (Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 2178(2014). Tieto osoby navyše predstavujú určité bezpečnostné riziko aj pre štáty pôvodu vzhľadom na hrozbu radikalizácie či príklon k extrémizmu. Postihovanie týchto osôb je vykonávané predovšetkým ich domovskými štátmi. Osobe zahraničného bojovníka, môže byť priznaný status kombatanta a tým aj ochrana humanitárneho práva a ich trestanie podľa medzinárodného práva je možné v prípade ak porušujú normy humanitárneho práva, prípadne sa dopúšťajú zločinov trestných podľa medzinárodného práva.